

Наша јавност се најбоље може представити као низ устаљених и непомирљивих ставова и идеолошких концепција, предрасуда и узалудних покушаја да се успостави озбиљан дијалог о најкомплекснијим и најконтроверзнијим питањима наше савремене историје. Идеолошке поделе као да су дубље и непомирљивије него икада. Расправе о рехабилитацији људи који су страдали након Другог светског рата или били потпуно маргинализовани у нашој научној и медијској јавности само су још једна потврда наше неспремности да унесемо дух рационалности у дијалог о најзначајнијим друштвеним и политичким питањима и изазовима наше политичке историје.

Ни Слободан Јовановић и питање његове рехабилитације нису остали изван ових расправа, напротив, само се наставило тамо где се стало готово пре пола века. Обновљен је већ помало заборављени идеолошки говор који је врхунац доживљавао у време успостављања једнопартијског социјалистичког режима. Његово капитално научно дело и краткотрајно политичко деловање остали су предмет псеудополитичких расправа и идеолошких оспоравања.

Историчар Ђорђе Станковић је, без обзира на тврдње у тексту „Мандале или култура сећања и ‘рехабилитације’“ да је увек настојао да отвара нове кругове сазнања заснованих првенствено на новим изворима и методама, овом приликом понудио већ толико пута рабљене идеолошке, политичке и личне дисквалификације Слободана Јовановића, позивајући се при томе на испричане „поуздане“ приче и још поузданија сведочења, као нове историјске изворе, који ће коначно осветлити природу и карактер Слободана Јовановића. Нема ту ни трага од најављене прочишћене културе сећања, а ни од нових сазнања, већ је у питању понављање осуда, помоћу којих је деценијама Слободан Јовановић био изопштен из нашег друштва и из научне и универзитетске јавности.

Ђорђе Станковић је у праву када наводи да се у националној митоманији изгубила етичност науке и културног опхођења, али је управо његов однос према делу и кратком и неуспешном политичком деловању Слободана Јовановића као председника избегличке владе у Лондону демонстрирао недостатак елементарне етичности, научне објективности и културног опхођења. То је само још један доказ непостојања утемељеног културног обрасца, о чему је писао Слободан Јовановић.

Он није имао никаквих илузија када је у питању дневна политика у тадашњој Југославији, може се рећи да је имао и неку врсту ироничног презира према прагматичној политици. Сâм је рекао да је био неуспешни председник још неуспешније владе. Овакав став је сигурно познат Ђорђу Станковићу, као и дугогодишње избегавање Слободана Јовановића да непосредно учествује у политичком животу јер је веома добро знао пред каквим се тешким изазовима налазила политика у дубоко политички и социјално подељеној југословенској држави. Зато говорити о Слободану Јовановићу као искључиво политичкој личности и политичком делатнику, а не узимати у обзир целину његовог теоријског и историографског дела очито је политикантско подметање.

Међутим, Ђорђе Станковић не одустаје тако лако. Он је веран свом пре свега идеолошком убеђењу када без икакве резерве отвара питање да ли је Слободан

Јовановић без трунке савести и упитаности о последицама потписао акт и одобрио, на предлог свог шефа кабинета, да се у дело спроведе слово З, што је значило „заклати“, и да је тако побијено стотине виђених Срба.

Без обзира на то што се оваква бестидна тврдња не изриче први пут, просто је невероватно да историчар и научник Ђорђе Станковић може да поново, као неки израубовани идеолошки времеплов, оживљава овакве осуде. Ово је једна од толико пута прежваканих дисквалификација Слободана Јовановића као бесавесног идеолога равногорског покрета и политичких ликвидација вршених у грађанском рату у време Другог светског рата. Када се прочитају овакви напади, стиче се утисак да се суђење Слободану Јовановићу није ни завршило и да су његови прогонитељи и тужиоци још увек на свом партијском и идеолошком задатку.

Ђорђе Станковић у својој идеолошкој окованости и слепилу чак прелази и оне толико потребне границе елементарног доброг укуса када резолутно тврди да је Слободан Јовановић као председник владе скривао извештаје о геноциду над Србима у НДХ, препоручујући цинично једном члану владе да је боље да чита Дикенса, него што се брине о Србима у НДХ. „Зар је то онда највећи српски ум“, пита се правоверни Ђорђе Станковић, не прелазећи – како он тврди – граничну линију науке. Међутим, управо овакве и сличне тврдње доказују да овај историчар не поштује основне постулате историјске науке, будући да му је једини циљ да покаже да је Слободан Јовановић ситни и бескрупулозни политикант неспособан да има саосећања за жртве српског народа.

Сваком ко иоле познаје изузетно научно дело и деловање Слободана Јовановића познато је да је он написао највредније странице о српском националном интересу, нашем политичком менталитету и тешкој историјској судбини српског народа. Оптуживати Слободана Јовановића да је заташкивао геноцид над Србима у НДХ спада у ред најзлокобнијих идеолошких дисквалификација. Заиста је веома утешно што Ђорђе Станковић и сâм великодушно каже да не може да оспори стручну и литерарну вредност једног броја дела Слободана Јовановића, без обзира на то што су нека већ превазиђена. Али он не може да опрости што у судбинским питањима нације и државе Слободан Јовановић није показао „грађанске куражи“, ни воље да их решава у складу с временом у коме је преузео одговорност.

Ђорђе Станковић се као скрупулозни научник и историчар позива на прворазредне историјске изворе и то на „сведочења“ сарадника Слободана Јовановића и чланова његове неуспешне владе, који су изнели оцену да је он на све проблеме гледао с апстракцијом школског семинара, мерећи судбину српског народа као да је реч о туђем народу. Оваква „сведочења“ само су још један доказ да Слободан Јовановић није био – што је данас случај – политичар опште праксе, већ истакнути научник и историчар, који се мимо своје воље нашао у бурној матици историјских збивања.

Може се слободно рећи да Ђорђу Станковићу не недостаје куражи, али не грађанске. У својој „куражи“ овај историчар није пропустио да се послужи увредама упућеним на адресу Слободана Јовановића. Он је опет, по казивању Милана Грола, Божићара Марковића и сер Хорх Рандела, био уморни и болесно осетљиви старац, без крви и

нерава, мужевности у карактеру, подозрив, чији осмех је у најтрагичнијим моментима језив. Овде нема говора о објективном приступу, у питању је беспримерна тежња да се Слободан Јовановић још једном након више од педесет година прикаже у најгорем могућем светлу.

Врхунац безобзирности Ћорђа Станковића уочава се у његовој тврдњи да је као научник додао само понеки камен у темеље рационалног научног знања. Напротив, он нам је само још једном показао како изгледа идеолошко каменовање. Али он нам је у исто време демонстрирао сву жилавост једног одавно превазиђеног погледа на политику и историју, који је након Другог светског рата спровео свеопшти прогон Слободана Јовановића из јавног и друштвеног живота.

Та хајка се очигледно наставља, али ово је ипак 2008. година и текст Ћорђа Станковића само је још један доказ погубности симплификованог идеолошког приступа научном просуђивању преломних историјских догађаја и историјских личности. Слободан Јовановић је данас и поред свих личних и идеолошких оспоравања један од наших најцењенијих политичких и правних мислилаца, теоретичара и историчара, који су познавали историјске токове и имали стваралачке снаге да судбину свог народа опишу на најблиставији начин. Слободан Јовановић није трајно споменички затворен у свести српског народа, како то истиче Ћорђе Станковић, јер би то било супротно духу његовог научног дела, већ напротив, његово дело је актуелније и вредније више него икад и представља сталну инспирацију за нове генерације.

1. август 2008. године